

WOORDENBOEK VAN DE VLAAMSE DIALEKTEN

RIJKSUNIVERSITEIT GENT
Seminarie voor Vlaamse Dialektologie
Blandijnberg, 2
9000 GENT
tel : (091)23.38.21
toestelnummer 4104

Vragenlijst 14

mei 1977

DE KUIPER

Dialekt van : (stad, dorp, gehucht, wijk)
..... (gemeente) (provincie)

GESPROKEN DOOR :

OPGETEKEND DOOR :

Naam :	Naam :
Geboortejaar :	Geboortejaar :
Beroep :	Beroep :
Geboorteplaats :	Geboorteplaats :
Geboorteplaats moeder :	Volledig adres :
Geboorteplaats vader :	

A. Het te verwerken hout in het algemeen

Hoe heet in uw dialekt :

1. een knoop of knoest in het hout	
2. het hout van een boomstam onmiddellijk onder de schors (Dit hout is niet geschikt voor de kuiperij, omdat het te zacht is).	
3. het binnenste, harde hout van een boomstam. (ook niet geschikt voor de kuiperij, omdat het te hard is)	
4. hout waarbij de draad in de lengterichting spiraalsgewijs om het hart verloopt.	
5. een plank die uit een dergelijk hout gekloofd wordt, is natuurlijk niet vlak, maar (scheel, krom ?)	
6. taai en weerbarstig hout, dat zich moeilijk laat kloven.	
7. hout dat lang gelegen heeft, kan zacht worden; het vermolmt en wordt soms lichtgevend of roodachtig.
Hoe noemt men zulk hout ?	

B. Zagen en kloven

Hoe zegt men in uw dialekt :

8. de boomstam verdelen in stukken (klossen, bollen zagen, korten).	

9. een alzo ontstaan stuk.	
10. de zaag waarmee men de boomstammen in stukken zaagt.	
11. De gezaagde stukken werden eerst in vieren gekloven. Hoe heet die bewerking ?	
12. Hoe heet zo'n vierde deel ?	
13. de hamer die bij dit werk wordt gebruikt ?	
14. het zware mes dat hierbij wordt gebruikt ?	
15. de planken die door het kloven ontstaan ?	

C. Eerste bewerking van de duigen

16. Werden de duigen bewerkt voor dat men ze buiten opstapelde om te drogen ?	
17. Zo ja, hoe noemt men die bewerking ?	
18. Waarmee doet men het ?	
19. Hoe zegt men : het gekloofde hout op een stapel zetten ?	
20. Kunt u ook uitleggen hoe zo'n stapel was gebouwd ?	
21. Hoe heet die stapel zelf ?	

D. Bewerking van de duigen na het drogen

Hoe heet in uw dialect :

22. Het mes waarmee de duigen bewerkt worden aan de buitenkant ?	

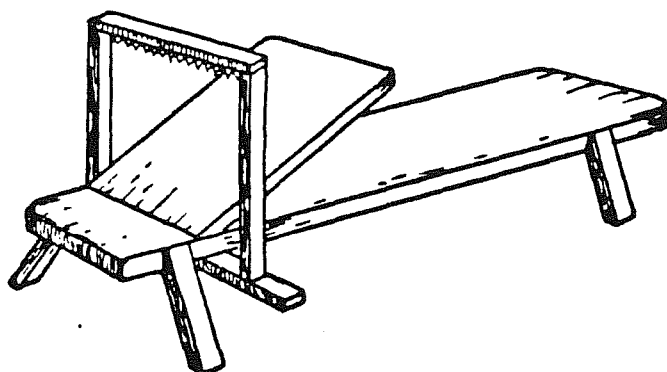
23. Werd daartoe soms een ander mes gebruikt dan dat afgebeeld onder vraag 22 ? Zo ja, hoe zag dat ander mes eruit en hoe heette het ?	

24. Hoe heet het mes waarmee de duigen bewerkt worden aan de binnenkant ?	

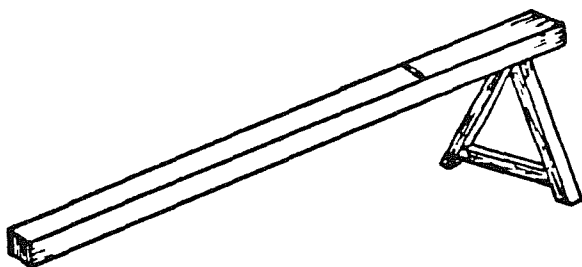

25. Gebeurde die bewerking op een zware blok, gemaakt uit het aardeinde van een boom ?
Hoe heet die blok ?	
26. Worden de duigen ook bewerkt op het hier afgebeelde toestel ?
(zie volgende pagina)	

Hoe heet dit toestel ?

27. Wat gebeurde precies met die duigen op dat toestel ?
28. Hoe heet die eerste bewerking van de duigen aan de binnen- en buitenkant ? (fatsoen geven, fatsoeneren, reden ?)
29. De duigen worden nu bewerkt op een soort bank, bestaande uit een zware balk waar een schaafbeitel in gemonteerd is. Hoe heet die bank ?

30. Wat doet men op die bank met de duigen ? (beschrijf de bewerking a.u.b.)
31. Hoe zegt men : de duigen op die bank bewerken (voegen ?)

E. Het opzetten van een kuip

32. Hoe heten de zware metalen hulp-banden die men gebruikt om de duigen tot een ton te vormen ?
33. Hoe heten, bij een ton waar 6 banden of hoepels omheengaan,
a) de band die het dichtst bij de bodem zit ?
34. b) de band die daarop volgt ?
35. c) de band die (bijna) om het dikste van de ton zit ?

36. Met welke van in vorige vraag bedoelde banden begint men de ton op te zetten, met de eerste, de tweede of de derde ?

37. Kent u een verzamelnaam voor alle voorlopige banden of hoepels, die later door definitieve vervangen moeten worden ?

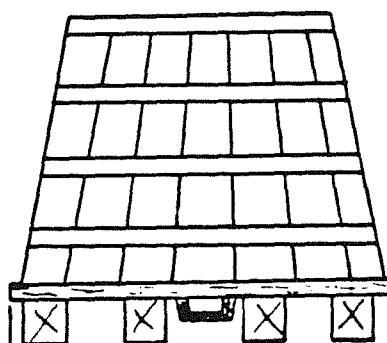
38. Bestaat er een aparte benaming voor de voorlopige band waarmee men de ton begint op te zetten ?

39. Hoe noemt men : de duigen schikken in die eerste voorlopige band ?

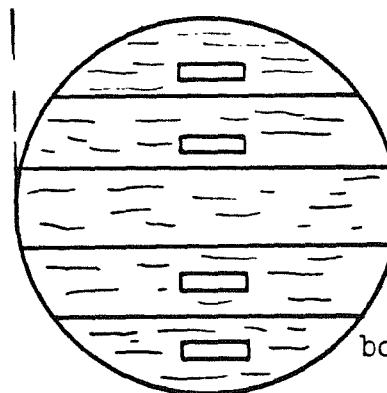
40. Voor een ton met handvatten moet de kuiper ervoor zorgen dat de duig met het handvat boven de andere duigen uitspringt.

Daartoe gebruikt hij een ronde houten plank, steunend op dwarsbalken en voorzien van gleuven, waar de bedoelde duigen doorheen geklopt kunnen worden.

Hoe heet die ronde plank ?

vooraanzicht

bovenaanzicht

41. Hoe heet de hamer waarmee de beslagbanden worden vastgeslagen ?

42. Bij het opzetten gebruikte men ook het hiernaast afgebeelde gereedschap.
Hoe heet dit ?

F. Het sluiten van de ton

43. Gebruikte men een winkelhaak om te controleren of de ton wel de juiste stand behield bij het opzetten ?
Zo ja, hoe heet die winkelhaak ?

44. Als men de duigen heeft opgezet en ze aan één kant heeft omspannen met hoe-

pels, zijn ze aan de andere kant ver uit elkaar geweken. Ook aan die kant moeten nu hoepels rond de duigen gebracht worden. Dit gebeurt door de ton over een vuur te zetten, waardoor het hout heet en plooibaar wordt. Hoe heet die bewerking ? (toevieren, sluiten, ... ?)

45. Hoe heet de plaats waar twee duigen elkaar raken, anders gezegd : de naad van de duigen ?

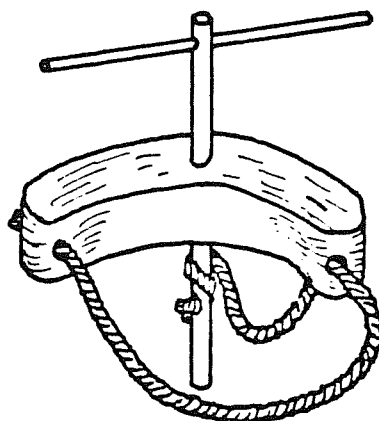
46. Waarin werd dat vuur gestookt ?

- een ketel ? Zo ja, hoe heette die ?

47. - een ijzeren geraamte ? Zo ja, hoe heette dit ?

48. - of was het een open vuur ?

49. Bij het sluiten van de ton gebruikte men ook het hier afgebeelde werktuig. Hoe heette dit ?

Afwerken van de binnenkant

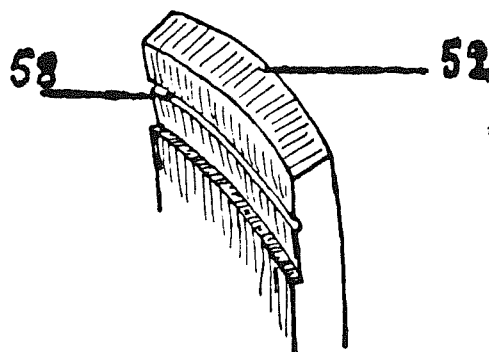
50. Als alle banden rond de kuip zitten, moet men het bovenste van de duigen gelijkschaven. Hoe noemt men :

- het bovenste uiteinde van de duigen ?

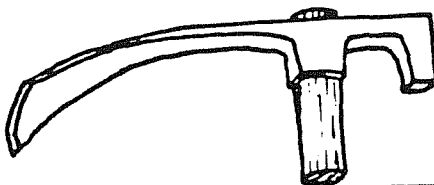
51. - het werktuig waarmee men de uiteinden van de duigen gelijkschaaft ?

52. - de schuine kant die aan het uiteinde van de duigen wordt gekapt ?

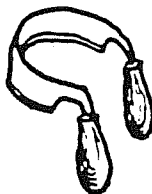
53. het werktuig waarmee die schuine kant aan de koppen van de duigen werd gekapt ?

54. Hoe noemt men : die schuine kant aanbrengen aan de ton ? (kimmen, de kim afkappen, afnoezen ?)

55. Nu wordt de binnenkant effen gemaakt. Hoe heet die bewerking ?

56. Hoe heet het werktuig waarmee de binnenkant van de ton gladgeschaafd wordt ?

57. Werd daarbij soms ook nog het hier afgebeelde werktuig gebruikt ? Kent u een benaming voor dit werktuig ?

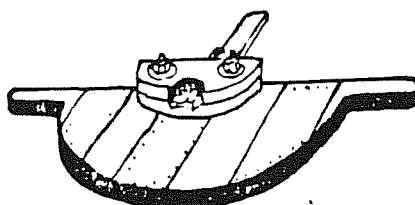
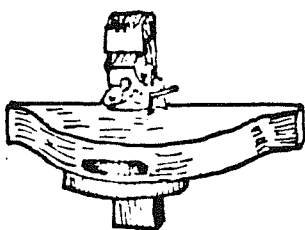

H. Het aanbrengen van de groeve in de wand van de ton

58. Hoe heet de groeve of gleuf die wordt aangebracht in de wand van de ton, bovenaan de binnenkant (waar de bodem in moet komen) ? (zie tekening bij vraag 52)

59. Hoe zegt men : die groeve aanbrengen in de ton ? (krozen ?)

60. Hoe heet het werktuig waarmee men die gleuf maakt ? (Wil u aanduiden welk van de twee modellen bij u gebruikelijk was ?)

I. De bodem(s) van de ton

Hoe heet in uw dialect :

61. de bodem van een ton ?
62. Hebben de onderste en de bovenste bodem een verschillende benaming ? Zo ja, hoe heet de bovenste bodem ?
63. de afzonderlijke plankjes waaruit de bodem bestaat ?
64. de houten blokjes waarmee die plankjes soms worden verbonden ?
65. de tweekoppige nagels waarmee die plankjes soms worden verbonden ?

66. Dikwijls worden biesen tussen de plankjes van de bodem gelegd om te beletten dat de ton zou lekken.

- hoe heten die biesen ?

67. - hoe zegt men : zulke biesen tussen de plankjes van de bodem leggen ?

68. Werden de voegen tussen die plankjes soms ook met iets anders dichtgemaakt ?

69. de zaag waarmee men de bodem rondzaagt ?

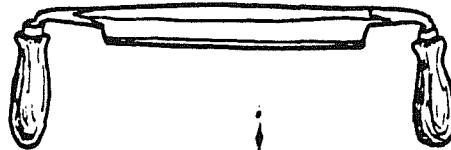
70. de passer waarmee de bodem wordt afgetekend ?

71. de versmalde rand aan de rondgezaagde bodem (die in de kroos wordt geschoven) ?

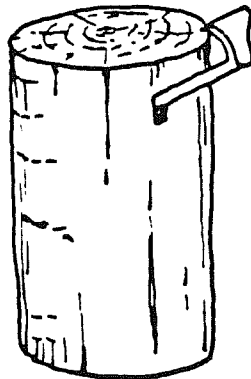
72. Met welk werktuig wordt die rand van de bodem smaller gemaakt ?

a) met het hier afgebeelde werktuig ?
Zo ja, hoe heet dit ?

b) met een ander werktuig ? Zo ja, hoe zag dat eruit en hoe heette het ?

73. Hoe heet het blok waar de bodem tegen wordt gesteund bij het aantrengen van die smalle rand ?

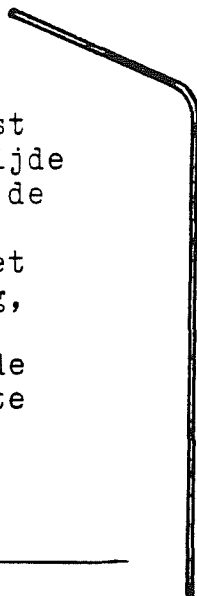

74. Werde dat blok ook nog voor andere doeleinden gebruikt ? Zo ja, welke ?

75. Opdat de bodem in de kroos terecht zou komen, worden de duigen weer uit elkaar getrokken. Dit gebeurde met het hier afgebeelde werktuig, dat ook bij allerlei herstelwerk werd gebruikt. Hoe heet dit werktuig ?

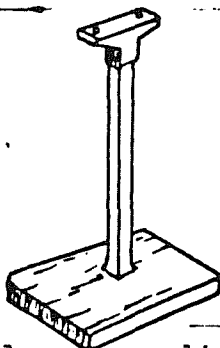
76. Als de bodem te diep in de ton was gedrukt, moest men er langs de binnenzijde tegen kloppen om hem in de kroos te laten springen. Dit gebeurde door met het hier afgebeelde werktuig, door het gat in de zijwand van de ton, tegen de onderkant van de bodem te kloppen of te drukken. Hoe heet dat werktuig ?

J. Het afwerken aan de buitenkant

Is de bodem in de ton aangebracht, dan worden de voorlopige beslagbanden verwijderd en kan het vat aan de buitenkant worden afgewerkt. Eerst worden de definitieve hoepels gemaakt.

77. Hoe noemt men die hoepels in het algemeen ?
78. Werden voor de definitieve hoepels dezelfde namen gebruikt als voor de beslagbanden van de vragen 33, 34 en 35 ? Zo neen, hoe luiden die dan ?
79. Hoe heet het ijzer waaruit de definitieve hoepels worden gemaakt (bandijzer ?)
80. de hamer waarmee de afgesneden ijzeren banden aan één zijde worden uitgeslagen ?
81. het aambeeld waarop die banden worden uitgeslagen ?

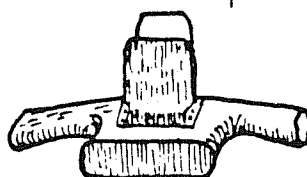

82. Hoe noemt men dat uitslaan van die banden ? (opgeeren ?)

Als de banden klaar zijn, uitgeslagen en aan elkaar geklonken, worden één voor één de voorlopige beslagbanden van de ton verwijderd om ze te vervangen door definitieve hoepels.

Hoe heet in uw dialect :

83. de schaaf waarmee dan de buitenwand van de ton wordt gladgeschaafd ?

84. dat gladschaven zelf ?

85. de hamer waarmee de definitieve hoepel wordt aangedreven ?

86. of gebruikte men hierbij een bijzondere drijver of beitel ? Zo ja, hoe heet die ?

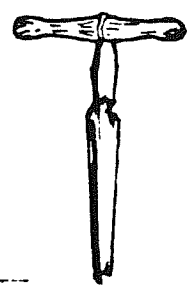
K. De openingen in een ton

Hoe noemt men in uw dialect :

87. het gat in de bodem van een ton (bv. een biervat)

88. het gat in de zijwand van de ton

89. het werktuig waarmee dat gat wordt geboord

90. Werden daarbij nog andere werktuigen gebruikt ? Zo ja, beschrijf ze en geef de benamingen.

Vroeger was er bij biervaten een rechthoekig gat in de zijwand. Dit werd afgesloten met een houten blokje, waar een speciale soort papier rond was gewikkeld.

91. Kent u een benaming voor dat houten blokje ?

92. Hoe heet het papier dat daarrond was gewikkeld ?

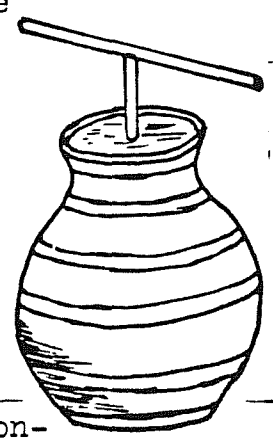
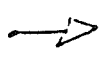
93. Kent u nog andere systemen om het gat in de zijwand af te sluiten ?

94. Hoe heet de kleine opening waarlangs gistingsslucht kan ontsnappen ?

95. Hoe heet de houten tap waarmee die opening wordt afgesloten ?

L. Tonren van speciale vorm

96. Voor tonnen van speciale vorm, zoals b.v. een halskarn, moest men de duigen plooiën opdat ze de gewenste kromming zouden krijgen.
Hoe deed men dat ?

97. Werden de duigen in kokend water ondergedompeld om het hout soepel te maken ? Zo ja, hoe heette die bewerking ?

98. Gebruikte men een speciaal toestel om de duigen te plooiën ?
Zo ja, hoe zag dat eruit en hoe heette het ? (plooipeerd ?)

M. Houten hoepels

99. Kent u de werktank waarop de houten hoepels worden bewerkt ?
Kunt u ons die beschrijven of tekenen ?

100. Hoe heet het werktuig waarmee de hoepels worden gekloofd ?

101. het mes waarmee ze worden besneden ?
Hoe ziet dat eruit ?

102. de machine waarmee de hoepels worden gebogen ? (beugmachine ?)

103. Hoe zegt men : de hoepels buigen (beugen ?)

N. Reparatiewerk

104. Hoe drukt men uit, dat een kuip of vat lek is geworden, doordat de duigen zijn gaan kieren (het hout is uitgedroogd en de banden zijn losgeraakt).
De kuip is ... , de ton is ...
(rap, los, hordel, verrateld ?)

105. Hoe heet een opening tussen twee duigen waar vloeistof door lekt ?

106. Hoe werden zulke kieren dichtgemaakt ?

O. Produkten

Wij willen u niet lastig vallen met gedetailleerde vragen over alle modellen en soorten vaatwerk dat de werkplaats van de kuiper placht te verlaten. Wij zijn echter toch zeer geïnteresseerd te weten, wat men zoal maakte. Wilt u zo vriendelijk zijn hier een opsomming te geven van de dialektnamen van de verschillende produkten van de kuiperij ? (vaatjes voor verschillende doeleinden, emmers, kuipen en kuipjes, voor veevoer en voor boter, voor huishoudelijk gebruik, beddekruikjes, karn-tonnen in verschillende modellen, enz...).
Ook is het mogelijk dat in de kuiperij verschillende namen gangbaar waren voor tonnen van verschillende inhoud. Zou u ook die namen kunnen opgeven ? (een vat, een kiel, een kwartkiel, een vijfje, een acht, enz...